

РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено вплив транскордонного співробітництва на розвиток територіально-рекреаційного комплексу Волинської області. Визначено основні напрями і форми співпраці в сфері туризму та проаналізовано наявні угоди й програми, які укладені і реалізуються між адміністративними одиницями України, Польщі та Білорусі в рекреаційній галузі.

Ключові слова: рекреаційна сфера, транскордонне співробітництво, туризм.

Mazurets R. R. SIGNIFICANCE OF THE TRANSBORDER COOPERATION IN THE DEVELOPMENT OF THE VOLYN REGIONAL TERRITORIAL AND RECREATIONAL COMPLEX. The impact of the transborder cooperation on the development of the Volyn regional territorial and recreational complex was detected. The cooperation priority and forms of any cooperation in the tourism are determined as well as today's agreements and programs being concluded and implemented among administrative units of Ukraine, Poland and Belorussia in the recreational sphere were examined.

Key words: recreational sphere, transborder cooperation, tourism, etc.

Аналіз сукупності рекреаційних умов і ресурсів як найважливіших складових та визначальних чинників формування й функціонування територіально-рекреаційного комплексу адміністративної області та представлення його функціонально-компонентної й функціонально-територіальної структур, на нашу думку, вимагають узагальнення та конструктивного обґрунтування виходячи із прикордонного розташування Волинської області, а також впливу транскордонного співробітництва на розвиток її територіально-рекреаційного комплексу загалом. Адже інтенсифікація міждержавних відносин на регіональному рівні дозволяє розвивати територіально-рекреаційний комплекс Волинської області з ознаками транскордонності не лише виходячи із прикордонного розташування регіону, але й спільного використання об'єктів безпосередньо рекреаційної та супутньої інфраструктури; формування транскордонних туристичних маршрутів тощо.

Вплив транскордонного співробітництва на формування й розвиток територіально-рекреаційного комплексу Волинської області висвітлений недостатньо в працях вітчизняних науковців. Проте фундаментальні дослідження з питань транскордонного

співробітництва дають міцну основу для вивчення його впливу на розвиток обласних рекреаційних комплексів, в тому числі й Волинського, що дало змогу в нашій роботі проаналізувати роль різних форм транскордонного співробітництва у функціонуванні туристичної сфери Волині. Такими працями є дослідження В. Й. Лажніка [2], Н. В. Павліхи [6], О. І. Тригуби [10], а також Н. Н. Коцан, В. О. Патійчука, С.В. Федонюка та інших, в яких висвітлення окремі аспекти згаданої вище проблематики.

Оскільки досі не проводилось узагальнене вивчення транскордонного співробітництва як чинника розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинської області, в нашому дослідженні постає низка завдань, а саме: характеристика наявних транскордонних регіонів, до яких входить Волинська область, визначення основних напрямків співпраці в їх межах, аналіз наявних угод і програм, які укладені і реалізуються між адміністративними одиницями України, Польщі та Білорусі в рекреаційній сфері. Вирішення даних завдань дозволить реалізувати загальну мету нашого дослідження, яка полягає в аналізі впливу транскордонного співробітництва в межах Волинської області та прикордонних територій суміжних з Волинню держав – Люблінського воєводства Республіки Польща та Брестської області Республіки Білорусь на розвиток територіально-рекреаційного комплексу Волині.

Після розширення Європейського Союзу з'явилися нові можливості розвитку транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами України та країнами Центрально-Східної Європи. Європейська Комісія запровадила також прогресивні форми фінансування з метою поступового нівелювання відмінностей у розвитку прикордонних територій цих країн і нашої держави. Для досягнення цієї мети розвиток транскордонного співробітництва має здійснюватися за такими пріоритетними напрямами як, розробка єдиних принципів розвитку прикордонних територій з урахуванням існуючих у різних країнах відмінностей щодо стану регіональної інфраструктури, економічної та нормативно-правової бази, визначення зон транскордонного співробітництва та розробка проектів просторового облаштування цих територій, розробка єдиних принципів і системи індикаторів сталого розвитку міст, організація співробітництва між містами, вивчення проблем охорони довкілля в зонах інтенсивного розвитку транскордонного співробітництва, розробка для таких зон територіальних комплексних схем природокористування й охорони навколишнього середовища, розробка проектів розвитку рекреації та туризму в регіонах-учасниках

транскордонної співпраці [6, с. 310–311].

Волинська область є складовою частиною Українсько-Польського-Білоруського транскордонного регіону (ТКР). Зона прикордонного співробітництва виділена в радіусі орієнтовно 20 км від пунктів пропуску по адміністративних межах районів.

Зі сторони Волинської області з Білоруссю межують Шацький, Ратнівський та Любешівський райони, з Польщею – Шацький, Любомльський, Володимир-Волинський та Іваничівський райони, населення яких становить близько 204 тис. осіб.

Українсько-польський транскордонний регіон охоплює Волинську, Львівську, Закарпатську області України та Люблінське та Підкарпатське воєводства Польщі. Ці території є учасниками двох єврорегіонів: Львівська і Закарпатська області та Підкарпатське воєводство – Міжнародної асоціації «Карпатський єврорегіон», а Люблінське воєводство, Волинська область та Сокальський і Жовківський райони Львівської області – Транскордонного об'єднання «Єврорегіон Буг». Головною метою цих асоціацій є сприяння зміцненню та розширенню прикордонних зв'язків, реалізації спільних проектів у галузях промисловості і торгівлі, сільського господарства, освіти й науки, культури, туризму, транспорту і комунікацій.

Українсько-Білоруський транскордонний регіон (ТКР) формується в межах прикордонних територій України (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська та Чернігівська області) та республіки Білорусь (Гродненська та Брестська області). До Українсько-Білоруського ТРК з території Волинської області увійшли Шацький, Ратнівський, Любешівський (прикордонні райони) та Любомльський, Старовижівський, Камінь-Каширський, Ковельський, Маневіцький райони Волинської області.

Найбільш ефективно транскордонне співробітництво у сфері рекреації та туризму на сучасному етапі склалося між Волинською областю і Люблінським воєводством Республіки Польща. Цьому сприяє, з одного боку, наявність значної кількості природних та соціально-культурних рекреаційних ресурсів, а з іншого – якість і доступність рекреаційно-туристичної інфраструктури.

Про унікальність природних ресурсів українсько-польського прикордонного регіону свідчить наявність на цій території п'яти національних парків (Шацький, «Прип'ять – Стохід», «Цуманська пуша» – з українського боку та Поліський та Розточанський – з польського), а також понад 700 об'єктів природно-заповідного фонду. Соціально-культурні рекреаційно-туристичні ресурси у

прикордонному регіоні представлені 76 музеями (з польського боку – 39), 17 театрами і 108 кінотеатрами (на українській території – 11 і 47 відповідно), 303 туристичних бюро (з українського боку – 113), п'ять центрів туристичної інформації (чотири – з польського боку). Таке поєднання різних видів рекреаційно-туристичних ресурсів дозволяє вважати найбільш перспективними напрямками розвитку рекреації і туризму на українсько-польській прикордонній території оздоровчий, пізнавальний, екологічний і агротуризм.

Зауважимо, що статистичні дані щодо кількості туристів, які відвідали українсько-польські прикордонні території, свідчать про те, що у 2009 році на територію Волинської області з прикордонних територій Польщі в'їхало 8,1 млн осіб, а на територію Люблінського воєводства – 8 млн осіб [10, с. 163]. У рейтингах основних країн в'їзного та виїзного туризму Польща займає впродовж кількох років посідає друге місце й демонструє щорічне збільшення обсягів туристичних потоків. Більшість туристів з України відвідують такі міста і райони, як Люблін, Пулави, Замость, Любартов, а з Польщі – Шацьк і Шацьке поозер'я, Луцьк, Ковель.

Набутий Волинською областю досвід свідчить, що транскордонне співробітництво в різних сферах, в т. ч. рекреації та туризму, стримується, оскільки існує ряд перешкод, а саме: нестача фінансових ресурсів, необхідних для практичного виконання прийнятих програм і проектів, відсутність механізму співфінансування проектів в рамках Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007–2010 роки, реалізація яких можлива із залученням фондів Європейського Союзу, недостатній рівень розвитку кордонної та прикордонної інфраструктури, невисокий рівень залучення територіальних громад низового рівня до участі у транскордонному співробітництві, в т. ч. у розробці й впровадженні конкретних проектів, брак досвіду розробки конкретних проектів транскордонного характеру, їх лобювання у відповідних структурах Європейського Союзу з метою одержання коштів в рамках міжнародних програм, відсутність сучасної інфраструктури для здійснення та координації міжнародної співпраці між місцевими органами виконавчої влади, громадськими організаціями та бізнесом.

Іншим важливим способом практичної реалізації міжнародного співробітництва в рамках суспільно-географічного комплексу є укладення та виконання міждержавних угод на рівні області загалом. На 2009 рік у Волинській області реалізуються: угода про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво між Волинською обласною державною адміністрацією України та

Брестським обласним виконавчим комітетом Республіки Білорусь; угода між Волинською областю України та Підкарпатським воєводством Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво; угода про економічне, торговельне, науково-технічне і культурне співробітництво між Волинською областю України та Люблінським воєводством Республіки Польща, меморандум про співпрацю в галузі охорони середовища і обмеження транскордонних забруднень між Волинською обласною державною адміністрацією України та адміністрацією Люблінського воєводства Республіки Польща; угода про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво між Волинською обласною державною адміністрацією України та адміністрацією Костромської області Російської Федерації; угода про торгово-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво між Волинською обласною державною адміністрацією України та адміністрацією Тверської області Російської Федерації; угода про довгострокове співробітництво між Волинською областю України та Вільнюським повітом Республіки Литва; угода про міжрегіональне співробітництво між Волинською областю України та провінцією Чако Республіки Аргентина та меморандум про взаєморозуміння щодо економічного, соціального та культурного співробітництва між Волинською обласною державною адміністрацією України та урядом департаменту Ітапуа Республіки Парагвай.

Усі вони укладені на різний період, знаходяться на неоднакових ступенях реалізованості, однак або безпосередньо передбачають розвиток рекреації та туризму як один із напрямків, або ж сприяють забезпеченню відповідного рівня умов функціонування територіально-рекреаційного комплексу області.

Ці ж напрямки є одними з пріоритетних у транскордонному та між територіальному співробітництві окремих адміністративних одиниць Волинської області на рівні районів і міст. Місцевими органами виконавчої влади на 2010 рік були укладені угода про прикордонну співпрацю між Любешівським районом Волинської області України і Дорогичинським та Івановським районами Республіки Білорусь; договір про дружбу та співробітництво між Маневицьким районом Волинської області України та Кам'янецьким районом Республіки Білорусь; угода про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво між Володимир-Волинською районною державною адміністрацією Волинської області України та Жабінковським районним виконавчим комітетом Брестської області Республіки Білорусь; угода між Ківерцівським районом Волинської

області України та Кобринським районом Брестської області Республіки Білорусь про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво; угода про економічне, торговельне і культурне співробітництво між Луцьким районом Волинської області України та повітом Краснік Люблінського воєводства Республіки Польща; угода про економічне, торговельне, науково-технічне і культурне співробітництво між Луцьким районом Волинської області України та повітом Красностав Люблінського воєводства Республіки Польща; договір про співпрацю між Маневицьким районом Волинської області України та Купішським районом Республіки Литва [5].

Прикладом реалізації стратегії довгострокового співробітництва між Волинською областю України та Литовською Республікою є відкриття Північно-західним регіональним центром інноваційного розвитку Державного агентства України з інвестицій та інновацій першого транскордонного інноваційного кластеру на Волині та Рівненщині 14 листопада 2007 року і проведення українсько-литовського круглого столу «Взаємовигідні перспективи інноваційного розвитку». Представники Литовської Республіки сформували і передали українській стороні пакет пропозицій щодо утворення першого кластера у сфері міжнародного туризму і рекреації [7].

Розширення міжрегіональних і транскордонних зв'язків дало імпульс розвитку й розширенню різних форм співпраці між окремими адміністративними суб'єктами, в т. ч. спілками й об'єднаннями низових адміністративних одиниць, містами, окремими населеними пунктами тощо. Новий інтенсивний поштовх отримали партнерські зв'язки міст із містами-побратимами, містами-партнерами, порідненими містами, які набули масового характеру та стимулювали інтенсифікацію міжмуніципального партнерства.

У сучасних умовах розвитку міжнародних відносин співпраця міст набуває особливого значення в аспекті поглиблення міжрегіональної інтеграції. Побратимство і партнерство міст є дієвим засобом розвитку територій громад і регіонів, ефективною формою між територіального співробітництва, сприяє динамічнішому зростанню соціально-економічного потенціалу міських поселень.

Партнерська співпраця Луцька з закордонними містами розпочалася в 1996 році, коли була підписана угода про дружні відносини з містом Люблін. Відтоді укладено дев'ять угод про партнерство та співробітництво з містами-побратимами (містами-партнерами) у тих чи інших галузях. Крім Любліна, містами-

партнерами Луцька на сьогоднішній день є Жешув, Замость, Ольштин, Торунь (Республіка Польща), Брест (Республіка Білорусь), Тракай (Литовська Республіка), Цянган (КНР), Горі (Грузія). У 2011 році протокол про наміри щодо встановлення та розвитку співпраці підписано між Луцьком і м. Білосток (Польща). Співпраця, яка полягає в обміні досвідом та кращими практиками розвитку міст, організації й участі в міжнародних спортивних, культурних, економічних, молодіжних заходах, реалізації спільних транскордонних проєктів, налагоджена з такими містами Польщі як Лодзь, Радом, Холм, Кракник, Бяла Подляска [2, с. 129].

У сучасних умовах розвитку міжнародних відносин співпраця міст набуває особливого значення в аспекті поглиблення міжрегіональної інтеграції. Побратимство і партнерство міст є дієвим засобом розвитку територій громад і регіонів, ефективною формою між територіального співробітництва, сприяє динамічнішому зростанню соціально-економічного потенціалу міських поселень.

До здобутків співпраці між Луцьком і Любліном у рекреаційно-туристичній сфері можна віднести участь у: міжнародному проєкті «Європейські стандарти проєктної співпраці в реалізації транскордонних ініціатив Луцька і Любліна»; «Ягеллонському ярмарку»; міжнародному форумі культури «Eurocities»; засіданнях робочої групи у справах політики сусідства та розширення ЄС.

Прикладом постійного багатостороннього взаємовигідного партнерства міст, яке, серед іншого, сприятиме й подальшій інтенсифікації діяльності територіально-рекреаційного комплексу, є «Стратегія транскордонної співпраці Люблін – Луцьк – Львів – Івано-Франківськ», підписана 26 листопада 2007 року [8]. Луцьк в рамках цієї угоди отримав кошти ЄС на розвиток транспортної інфраструктури й туристичної галузі. У 2008 році продовженням цієї угоди стала реалізація проєкту «Ключові проєкти для розвитку транскордонної співпраці Люблін – Луцьк – Львів – Івано-Франківськ», де було визначено п'ять основних напрямків: туризм, культура, охорона навколишнього середовища, управління та підтримка підприємництва. Треба вказати, що у партнерстві з Любліном і в попередні роки було реалізовано ряд проєктів, спрямованих на розвиток територіально-рекреаційного комплексу Волинської області. Це передусім: «Близько, щораз ближче – Єврорегіональний Осередок Інформації та Культурної Співпраці в Любліні». Програма PHARE FMR (2002). Мета якої сприяння транскордонній культурній співпраці Любліна, Луцька і Бреста. Результатом стало створення чотиристовової Інтернет-сторінки, присвяченої культурі цих міст, а також видання

«Довідника по культурі Люблін – Луцьк – Брест»; «Шлях Євротрикутник Дружби: Люблін – Луцьк – Брест». Програма PHARE FMR (2001). З метою створення туристичного шляху між Любліном, Луцьком і Брестом, який би відкривав найцікавіші для туристів місця на території цих міст і всього «Єврорегіону Буг»; «Культурна співпраця Любліна, Бреста і Луцька – інформаційні та мистецькі заходи». Програма добросусідства «Польща – Білорусь – Україна» Interreg IIIA/TACIS CBC (2004–2006). Продовження проекту «Близько, щораз ближче – Єврорегіональний Осередок Інформації та Культурної Співпраці в Любліні». Спільною ідеєю обох проектів був розвиток культурних контактів між мешканцями цих міст шляхом організації культурних заходів та обміну культурною інформацією; «Люблін і Луцьк від кухні. Безмежний світ кулінарії польсько-українського прикордоння». Програма добросусідства «Польща – Білорусь – Україна» Interreg IIIA/TACIS CBC (2004–2006), з метою створення іміджу Любліна і Луцька як міст, що мають багаті надбання регіональної кухні і привабливу кулінарну пропозицію гастрономічно-туристичного сектору [9, с. 9–10; 224].

А при зустрічі партнерських міст Луцьк а та Замость, присвяченій співпраці у сфері туристичної промоції «Партнерська співпраця – шанси на збільшення і пошук нових туристичних ринків» було підписано Декларацію про туристичну співпрацю та спільні промоційні дії між містами Замость (Республіка Польща), Луцьк, Жовква (Україна), Свібішхол (Німеччина), Лайборо (Великобританія), Сігішоара (Румунія) [4]. Крім того, Луцьк бере участь у програмі Ради Європи «Київська ініціатива», куди входять міста України, Молдови, Азербайджану, Вірменії та Грузії. До цієї ініціативи також виявили бажання доєднатися Білорусь і Литва. Проект покликаний відновлювати культурну спадщину історичних міст. Така робота безумовно сприятиме зростанню іміджу Луцька і Волині в світі й опосередковано впливатиме на підвищення ефективності функціонування територіально-рекреаційного комплексу Волинської області.

Друге за величиною місто Волині, важливий транспортний вузол області – Ковель теж досить активно розвиває зовнішні зв'язки. Угоду про співробітництво та партнерство міста Ковель з містом Холм (Республіка Польща) було підписано ще у 1996 році. На нинішньому етапі містами-побратимами чи містами-партнерами Ковеля є також Ленчна, Бжег Дольний, Легіоново (Республіка Польща), Ржев (Російська Федерація), Пінськ (Республіка Білорусь), Вальсєроде (Німеччина), Утена (Литовська Республіка). Володимир-Волинський

має побратимські зв'язки з польськими містами Грубешів (Люблінське воєводство) і Кентшин (Варміно-Мазурське воєводство). Договори про співпрацю і дружні відносини укладено між містами Білгорай (Республіка Польща), Барановичі (Республіка Білорусь) і Нововолинськ, Томашув-Любельський і Ківерці, Згеж і Маневичі [3, с. 152–153].

Дослідники проблем і перспектив транскордонного співробітництва в галузі рекреації та туризму небезпідставно зауважують, що й дотепер недостатньо реалізуються можливості транскордонних регіональних структур із спільного використання як унікальних, так і спільних для прилеглих країн елементів культурно-історичної спадщини, хоч її потенціал у прикордонні є доволі значним. Так, у межах територіального стику адміністративних одиниць України, Республіки Білорусь і Республіки Польща (відповідно – Волинська, Брестська області, Люблінське воєводство) знаходиться понад 3000 археологічних, історичних, архітектурних, релігійних і інших пам'яток. Перспективним також є повномасштабне використання можливостей розвитку наукового й екологічного туризму в межах біосферного резервату «Західне Полісся», розміщеного в межах тих же адміністративних одиниць трьох країн [1, с. 244–245].

Отже, з метою розвитку та подальшої інтенсифікації різних напрямів транскордонного співробітництва, в т. ч. у сфері рекреації та туризму, необхідно забезпечити підвищення конкурентоспроможності області шляхом модернізації та розвитку транскордонної інфраструктури, постійне зростання якості довкілля, розвиток туристично-рекреаційного сектору, підтримку ініціатив місцевих громад, у т. ч. спрямованих на розширення й покращення функціонування територіально-рекреаційного комплексу області. Транскордонне співробітництво як форма кооперації є обов'язковою для європейської інтеграції. Для його успішного здійснення потрібні партнерство та зміни у розширенні співпраці на регіональному рівні, яка є джерелом цього співробітництва, а також фундаментальні та прикладні наукові дослідження конкретних форм такої співпраці.

Перелік джерел

1. Артёменко С. В. Трансграничное взаимодействие в туристской сфере как фактор устойчивого развития приграничных территорий / С. В. Артёменко, И. Л. Фёдорова // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15–16 жовтня 2009 р.) / за ред. В. Й.

Лажнікі і С. В. Федонюка. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – С. 242–245.

2. Лажнік В. Й. Сучасний стан і географія партнерської співпраці міста Луцька з містами-побратимами / В. Й. Лажнік, О. І. Богородецька // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. Географічні науки. – 2009. – № 8. – С. 125–135.

3. Мельничук П. В. Партнерські зв'язки міських поселень Волинської області / П. В. Мельничук // Європейська та євроатлантична інтеграція і транскордонне співробітництво: тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і молодих науковців, Луцьк, 15–16 трав. 2008 р.: у 2-х т. / за ред. В. Й. Лажнікі і С. В. Федонюка. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 2. – С. 151–153.

4. Новикова В. І. Рекреаційні ресурси: місце в рекреаційній споживчій діяльності, класифікація, проблеми паспортизації та реєстрації / В. І. Новикова // Туристично-краєзнавчі дослідження: зб. наук. ст. – Вип. 7. – К.: Ін-т туризму ФПУ, 2007. – С. 130–136.

5. Офіційний сайт Волинської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua/strukt.php?id3=9228ns=2468nnm2=99>.

6. Павліха Н. В. Транскордонне співробітництво як складник національної стратегії регіонального розвитку / Н. В. Павліха, Д. М. Гуменюк // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 14–15 жовтня 2010 року) / за ред. В. Й. Лажнікі і С. В. Федонюка. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 309–311.

7. Перший транскордонний інноваційний кластер започатковано на Волині та Рівненщині // Новини держінвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.ua/index.php?land=ua&get=news&id=746>.

8. Рутинський М. Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 440 с.

9. Стратегія транскордонної співпраці Люблін–Луцьк–Львів–Івано-Франківськ. 2007–2016 / Люблінська міська адміністрація; управління розвитку та європейських фондів. – Люблін, 2007. – 48 с

10. Тригуба О. І. Транскордонне співробітництво Волинської області з прикордонними територіями Польщі у сфері туризму / О. І. Тригуба // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Географічні науки. – 2010. – № 3. – С. 161–165.

